переконати учня в правильності поглядів наставника, відстояти власну думку в дискусії – невід'ємна якість висококваліфікованого вчителя, як старшого товариша і порадника. Від такого підходу у вихованні у значній мірі залежить ефективність більшості видів педагогічної діяльності. Якщо бесіда, лекція, розповідь захоплюють учня, викликають бажання слідувати поданим прикладам і діяти згідно кращим взірцям людської поведінки – виховне значення таких методів переконання безцінне. Словом ми формуємо свідомість дитини, а виховують вчинки і повсякчасна поведінка педагога. Організація життєвого досвіду школярів шляхом планомірного і регулярного виконання конкретних вчинків та дій, практики, усвідомленої і поданої в теорії виховання, приводить до правильних теоретичних висновків та наступного вияву кожної особистості в організації власної діяльності і громадської поведінки.

Висновки. Отже, поданий вище аналіз методів переконання у професійній поведінці вчителя, хоча і не повністю відбиває принциповий підхід до сучасного демократичного виховання, однак не зводить дітей до суспільних об'єктів, які б пасивно сприймали дії педагога, безучасно виконували його настанови, команди і накази. Вивчення педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського допомагає визначити основні умови та шляхи виховного і розвивального потенціалу навчально-виховного процесу. Щоб стати справжнім вихователем, вважав В.О. Сухомлинський, треба пройти школу сердечності, тобто, пізнати серцем все, чим живе і про що думає дитина. Вчитель має пам'ятати, що немає абстрактного учня, а варто боротися за щасливе життя, думки та серце кожного школяра. Повага до особистості дитини, орієнтація на педагогіку співробітництва, готовність до творчої професійної діяльності – тільки за цих умов вчитель стає новатором-гуманістом.

В.О. Сухомлинський радив вчителям, щоб вони вчили дитину пізнавати себе, застосовуючи гуманістичні засоби людського впливу: добре, щире слово, ласкавий погляд, доброзичливість, повага. На його думку, саме на фундаменті взаємовідносин дружби і взаємоповаги будується педагогічний процес. Людяність і індивідуальність реалізується у спілкуванні. Яке спілкування, такі і результати виховання. Дитина йде назустріч зусиллям вчителя, якщо він допомагає їй у самоствердженні та самоповазі. За умов гуманного педагогічного спілкування конфлікти між вчителем і учнем не виникають. Врахування природних нахилів та здібностей дитини, створення творчої співдружності у шкільному колективі, гуманне ставлення до тих, хто навчається, уроки мислення, інтелектуальний фон класу, навчання з захопленням – знахідки Павлиської школи.

Життєвий пізнавальний досвід – точка опори учня і вчителя. Це означає – повернутися обличчям до дитини. В.О. Сухомлинський радить вимагаючи, довіряти дитині, орієнтувати її на власний розвиток, на довіру. Обов'язок вчителя – створити сприятливий мікроклімат взаємовідносин. Це поле його творчої ініціативи та активності. Найбільш влучним визначенням сутності виховання В.О. Сухомлинський вважав єдність духовного життя вихователів і вихованців, утвердження людини як найвищої соціальної цінності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором / В.Сухомлинський // Вибрані твори: В 5 т. – К.: Рад. шк., 1976-1977. – Т.4. – С. 541.
2. Сухомлинский В.А. Этюды о коммунистическом воспитании / В. Сухомлинский. – М.: Народное образование. – 1967. – № 12. – С. 40.
3. Сухомлинский В.А. О воспитании / В. Сухомлинский. – М.: Политиздат, 1973. – С. 214.

УДК 37.036(09)

ІДЕЇ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО У СВІТЛІ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Наталія УЙСІМБАЄВА (Кіровоград)

У статті розглядаються ідеї В.О. Сухомлинського щодо розвитку творчої особистості; аналізуються різні підходи науковців до визначення змісту понять «творчість», «творчий потенціал»; визначаються основні фактори розвитку творчого потенціалу майбутнього педагога.

Ключові слова: творчість, потенціал, творчій потенціал, креативність, творча діяльність, науково-дослідна діяльність.

В статье рассматриваются основные идеи В.А. Сухомлинского о развитии творческой личности; анализируются различные подходы ученых к определению содержания понятий «творчество», «творческий потенциал»; определяются основные факторы развития творческого потенциала будущего педагога.

Ключевые слова: творчество, потенциал, творческий потенциал, креативность, творческая деятельность, научно-исследовательская деятельность.

Постановка проблеми. Створення у вищому навчальному закладі необхідних умов для розвитку в студентів творчих здібностей, виховання особистості, здатної до саморозвитку як під час навчання у вищій школі, так і в подальшій професійній діяльності є пріоритетним напрямом розвитку освіти.

Актуальність проблеми становлення та розвиток творчої особистості педагога визначена завданнями національної педагогічної освіти, яка покликана формувати вчителя, здатного розвивати особистість дитини, зорієнтованого на особистісний та професійний саморозвиток і готовий працювати творчо. Тому одним з головних завдань сучасного вищого навчального закладу є розвиток творчого потенціалу майбутніх педагогів, виховання їх як творчої, духовно збагаченої особистості.

Проблема розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів тісно пов'язана з їхньою професійною діяльністю, що, у свою чергу, зумовлює їхнє професійне становлення. Пошук перспективних шляхів розвитку творчого потенціалу студентської молоді як необхідної умови професійної та особистісної реалізації є одним із найважливіших завдань вищої педагогічної школи на сучасному етапі розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. В дослідженнях В. І. Андрєєва, Д. Б. Богоявленської, А. В. Брушлінського, І. П. Волкова, А. Б. Коваленко, І. В. Куришевої, Н. В. Кузьміної, А. Н. Лука, О. М. Матюшкіна, І. П. Манохи, В. О. Моляко, А. В. Поденка, А. А. Сластьоніна, О. Л. Яковлєвої та ін. визначено сутнісні характеристики творчого потенціалу особистості, структура та взаємозв'язок між основними складовими компонентами, принципи формування та розвитку творчого потенціалу.

Окремі аспекти творчого потенціалу особистості проаналізовано у дисертаційних дослідженнях останніх років (І. Г. Карпової, О. П. Попової, М. І. Супруненка, І. В. Фороснюка, І. Л. Шпачинського, А. А. Хорошкуна).

На думку науковців творчий потенціал, як динамічна структура особистості, включає комплекс творчих задатків, які проявляються у творчій діяльності, а також комплекс психічних новоутворень особистості протягом її вікового дозрівання і базується на уявленні і фантазії, емпатійних почуттях, які здійснюються в процесі творчої діяльності.

Одним з джерел позитивного педагогічного досвіду щодо розвитку творчої особистості є педагогічна спадщина Василя Олександровича Сухомлинського, яке за своїм змістом і глибиною спрямована в майбутнє, тому повинна застосовуватися в сучасних умовах освітянської практики. Особлива увага надається дослідженню питань формування творчої особистості. Актуальність його ідей стає зрозумілою лише з часом, тому осмислення педагогічних ідей В. О. Сухомлинського з позиції сучасності є проявом готовності до узагальнення і систематизації її надбань, популяризації концептуальних засад з формування творчої особистості які висвітлені у працях «Розмова з молодим директором школи», «Павлиська середня школа», «Сто порад учителю», «Народження громадянина», «Які якості треба мати педагогу як вихователеві» та ін.

В контексті нашого дослідження особливого значення набувають думки педагога щодо розвитку творчої особистості, педагогічної творчості та творчого потенціалу педагога.

Метою статті є аналіз ідей розвитку творчої особистості в педагогічній спадщині видатного українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського, обґрунтування значення розвитку творчого потенціалу майбутнього педагога як одного з пріоритетних напрямів у його професійному розвитку.

Викладення основного матеріалу. У загальному вигляді творчість можна тлумачити як процес людської діяльності, що створює якісно нові матеріальні і духовні цінності та відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Поняття творчості також тлумачиться як засіб самовираження та ефективної самореалізації особистості. Оскільки творчість людини – це метод самовираження особистості, реалізація своїх думок, гіпотез у практичній діяльності; вміння втілювати свої теоретичні знання й практичний досвід у розв'язанні конкретних проблем, причому новим, оригінальним способом.

Здатність до творчості стає важливою умовою професійної діяльності людини. Особливо це стосується саме педагогічної діяльності. Василь Олександрович називає творчість глибоко особистою, індивідуальною якістю і пов'язує її із здібностями, талантом педагога. Творчість він розглядає як могутній стимул духовного життя. Відсутність творчого начала в духовному житті вбиває інтерес до навчання [8, с. 565].

Носієм педагогічної творчості є вчитель, який стоїть біля витоків розвитку особистості кожної людини. «Творчість починається там, де інтелектуальні й естетичні багатства, засвоєні та здобуті раніше, стають засобом пізнання, освоєння, перетворення світу, при цьому людська особистість немовби зливається зі своїм духовним надбанням» [9, с. 24].

На думку В. О. Сухомлинського, творчість учителя запалює вогник дитячої творчості. Інтерес підтримується успіхом, до успіху веде інтерес, а він, в свою чергу, викликає пізнавальну активність і самостійність. [7, с. 627].

Процес формування творчої особистості пов'язаний з вивченням її творчої діяльності. Отже, творчість проявляється в діяльності, педагогічна діяльність завжди творча. В.О.Сухомлинський називає творчість «однією з ділянок педагогічної цілини» [8, с. 565].

Згідно до проведеного аналізу існують різні підходи до змісту поняття «творчий потенціал особистості».

Творчий потенціал у філософському плані розглядається як синтетична якість індивіда, що характеризує міру її можливостей ставити і вирішувати нові завдання у сфері діяльності, що має суспільне значення.

На думку С. Ю. Степанова, творчий потенціал – це психоенергетична напруга, що виникає між устремліннями, можливостями та реальним життям людини. Він реалізується у рефлексивно-творчому зусиллі, тобто, в зусиллі, спрямованому на досягнення раніше недосяжного, на реалізацію нереалізованого, що до даного моменту було нереалізованим, на устремління за межі самого себе. За допомогою творчого зусилля людина може здобути у своєму житті те, що їй не було дано від природи або в процесі в процесі виховання та освіти. Воно і означає унікальність і життєву стратегію особистості [4].

Могутнім творчим потенціалом для людини в сучасному світі, її підтримкою і захистом, засобом адаптації до змін мінливого світу може і повинна стати творча професійна діяльність.

На нашу думку, найбільш продуктивне визначення творчого потенціалу пропонується в рамках діяльнісного підходу. Це поняття розуміється як властивість, що характеризує міру можливостей особистості здійснювати творчу діяльність (Г. С. Альтшуллер, Г. Х. Валеєв, В. М. Жураковський, Ю. Н. Кулюткін, Н. В. Мартинович, В. О. Моляко, Л. В. Мещерякова, В. Ф. Овчінніков). Ряд вчених у структурі творчого потенціалу центральною складовою визначають креативність – здатність до творчості.

Формування досвіду творчої діяльності для студента як майбутнього педагога є необхідною складовою його професійного розвитку, удосконалення професійної компетентності. Творча діяльність студентів означає пошук цілком самостійного шляху до досягнення поставленої мети, яка спрямована на оволодіння досвідом творчого пізнання майбутньої професії у процесі навчальної діяльності.

Творчий потенціал зумовлює можливості майбутнього педагога до творчої діяльності і визначається нами як інтеґративна якість особистості, що відображає міру можливостей реалізації її творчих сил.

Отже, творчий потенціал особистості представляє собою процес і результат розвитку людиною своєї креативної індивідуальної своєрідності в процесі творчості, але не як самоцілі, а як необхідної умови для нагромадження й реалізації власного творчого потенціалу в нових, що раніше не існували культурних, соціальних, матеріальних і професійних цінностях. Інакше кажучи, потенціал внутрішнього і зовнішнього світу людини є її основою бути креативною особистістю.

Необхідно підкреслити, що творчий потенціал особистості як цілісність індивідуальної та соціальної людини забезпечує потребу суб’єкта у творчому саморозвитку і креативній самореалізації. Ймовірність її прояву залежить від особистісної цілеспрямованості людини повною мірою реалізувати свої можливості, від ступеня її внутрішньої волі, від сформованості соціального почуття (дієвість, творчість) [1, с.30].

Реалізація творчого потенціалу майбутнього викладача, розвиток і прояв її креативної індивідуальності забезпечує творчий характер діяльності, що особливо важливо для педагогічної професії, яка характеризується творчою діяльністю.

Проблема реалізації творчого потенціалу особистості постає ще більш гостро у студентському віці, коли сформованість вмінь і навичок має досягти спонукають до творчої діяльності.

Творча діяльність стає формою життєдіяльності людини, способом її існування у навколишньому середовищі. Тому людина потребує таких умов праці, які б відповідали її людській, творчій сутності. Це відчуття суспільної значущості й корисності праці; можливість продемонструвати свої вміння, свої здібності, свою достатність (тобто можливість самореалізуватися через творчу, натхненну діяльність); задоволення процесом і результатом праці.

Тільки через працю лежить шлях до мудрості, творчості, науки» [8, с. 50]. На думку вченого, у процесі виховання необхідно створювати умови для того, щоб кожний член колективу зберіг свою індивідуальність, розвинув власні здібності, позитивні якості.

Особливого значення набуває проблема розвитку творчого потенціалу майбутнього педагога у сфері різних форм творчої діяльності.

Творчий потенціал розвивається поступово, поетапно, через збагачення творчого досвіду,

систематичного спрямування на творчу діяльність, виховання потреби у творчості. Розвиток творчого потенціалу циклічний: від нижчих рівнів до вищих. При цьому кожен новий виток в розвитку творчості зароджується в надрах попередніх йому рівнів. Подібний розвиток можливо тільки у процесі становлення особи педагога, накопичення нових педагогічних знань, умінь і навичок, витраті власних фізичних, психічних і духовних ресурсів [3, с. 165].

Для розуміння самої постановки питання про творчий потенціал особистості виокремлюють низку факторів: задатки (як вроджена якість), соціальне середовище (зовнішні умови впливу) і особистісна активність (життєва позиція особистості).

До зовнішніх умов впливу слід віднести: вплив соціально-економічного середовища, особливості учбового закладу, педагогічні завдання трудового колективу та ін.

«Людина творчістю впливає на інших, одухотворення спрацьовує як «...ланцюгова реакція в колективі» [6, с.507].

Аналіз методологічних основ розвитку творчого потенціалу особистості студента дозволив говорити про те, що його формування й розвиток найбільш оптимально здійснюється в певному освітньому середовищі.

Організовуючи розвиток творчого потенціалу студентів, слід враховувати психолого-педагогічні положення про те, що творчий потенціал особистості виявляється і формується в діяльності; розвиток особистості не відбувається за пасивного споглядання нею навчального процесу; основним стимулом розвитку потенціалу особистості, зокрема творчого, є зацікавленість. Саме тому важливого значення набуває стимулювання науково-дослідної роботи, яке вимагає використання поряд із традиційними методами викладання інноваційних: метод проблемного пошуку, дискусії, диспут, тренінг, що буде не лише сприяти активізації творчого потенціалу, виявленню творчої активності, креативних здібностей, а й пізнавального інтересу, спонукатиме студентів до активної участі у науково-дослідній діяльності.

Будучи важливим фактором розвитку творчого потенціалу особистості майбутнього педагога в умовах вишу, освітнє середовище, що являє собою сукупність таких компонентів, як ті суб'єкти, хто навчає і ті, хто навчається, модель навчання, матеріальні умови навчального процесу тощо, має бути, перш за все, розвивальним. Ситуація усередині вишу, як найважливіша детермінанта розвивального середовища, відіграє основну роль у стимулюванні розвитку творчого потенціалу викладача. При цьому освітнє середовище може вважатися розвивальним, тобто таким, що сприяє розкриттю та реалізації творчих потенцій, лише за наявності наукової школи та наукових традицій, соціального запиту на творчу особистість, перспективних завдань, матеріального стимулювання, а також раціонального використання вільного часу.

До внутрішніх умов, що впливають на розвиток творчого потенціалу відносять: потреба майбутнього педагога в творчій діяльності, мотивація творчості, духовно-ціннісна сфера його особи. Саме останній фактор визначає особистість як унікальну цілісну систему, яка володіє потенціалом безперервного саморозвитку та самореалізації. Тобто, актуальний стан творчого потенціалу залежить від внутрішніх зусиль людини заради культивування у собі творчої потенції [2, с. 140-145].

Найбільш ефективно впливає на розвиток творчого потенціалу залучення майбутніх педагогів до науково-дослідної діяльності, що безпосередньо пов'язана з проявом творчості. «Справжній педагогічній творчості властиві риси дослідження, творчого узагальнення своєї праці», – відмічає наш видатний співвітчизник [5, с.16].

Науково-дослідна діяльність надає творчий характер навчальним заняттям, сприяє розкриттю студентами дослідницьких здібностей з урахуванням їх наукових інтересів, розвитку їх творчого потенціалу.

На думку В. О. Сухомлинського, бачення нового у педагогічній діяльності є «важливою умовою творчого ставлення до роботи» [9, с. 413], «стає майстром педагогічної праці звичайно той хто відчув себе дослідником». Спостерігаючи, вивчаючи, аналізуючи факти, вчитель творить педагогічне явище. Саме в цьому і «полягає найважливіший елемент творчого дослідження-передбачення» [там само, с. 471].

Усі види і форми науково-дослідної роботи студентів спрямовані на активізацію творчих здібностей, застосування наукових методів при вирішенні практичних завдань. За умови використання різноманітних методів роботи, нетрадиційного підходу до розробки й виконання проблемно-пошукових дослідницьких завдань, їх різноманітності, означений вид роботи озброює студента методами, прийомами й навичками індивідуальної та колективної роботи, сприяє розвитку творчих здібностей, самостійності, активізації навчально-пізнавальної діяльності, творчого мислення, дослідницьких навичок студентів, розвиває наукову інтуїцію, творчий підхід до сприйняття знань і практичного їх застосування під час вирішення поставленої проблеми.

Таким чином, творчий потенціал особистості майбутнього педагога знаходить вираження протягом усього строку навчання у виші, що сприяє розвитку всіх творчих сил майбутнього викладача та забезпечує можливість вільно орієнтуватися в майбутній професійній діяльності.

Аналіз педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського щодо проблем розвитку творчої особистості дав змогу визначити оптимальні умови розвитку творчого потенціалу майбутнього педагога. У процесі підготовки майбутнього педагога у вищій школі слід звертати особливу увагу на розвиток творчого потенціалу через формування глибоких і міцних фахових знань, максимальне стимулювання самостійної творчої діяльності студентів, виховання стійких творчих інтересів шляхом залучення студентів до науково-дослідної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Барко В. І. Розвиток здібностей і творчого потенціалу / В. І. Барко // Обдарована дитина. – 2005. – № 1. – С. 27-31.

2. Овсяненко Л. Творчий потенціал людини: соціально-психологічна парадигма / Л. Овсяненко // Соціальна психологія. – 2004 – № 2. – С. 140-145.

3. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління: Навчальний посібник / Л. Е. Орбан-Лембрик. – Івано-Франківськ: «Плай», 2001. – 165с.

4. Степанов С. Ю. Рефлексивная практика творческого развития человека и организаций / С. Ю. Степанов. – М.: Наука, 2000. – 153с.

5. Сухомлинский В. О. Сердце отдаю детям / Сухомлинский Василий Александрович. – К.: Радянська школа, 1988. – 270с.

6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах / Сухомлинський Василь Олександрович // Вибрані твори в п'яти томах. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.1. – 654 с.

7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах / Сухомлинський Василь Олександрович // Вибрані твори в п'яти томах. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.2. – 670 с.

8. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах / Сухомлинський Василь Олександрович // Вибрані твори в п'яти томах. – К.: Радянська школа, 1977. – Т.3. – 669 с.

9. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах / Сухомлинський Василь Олександрович // Вибрані твори в п'яти томах. – К.: Радянська школа, 1977. – Т.4. – 532 с.

УДК 371.48Сухомлинський

ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА В.СУХОМЛИНСЬКОГО: ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ

Тетяна ФІЛІМОНОВА (Київ)

В статті розглядаються проблеми виховання підростаючого покоління в педагогічній спадщині видатного педагога-гуманіста Василя Олександровича Сухомлинського. Досліджуються такі поняття, як підліткові суперечності, світ дитини, уміння бути вільним тощо.

Ключові слова: громадянськість, свобода особистості, цінності, дитинство.

В статье рассматриваются проблемы воспитания подрастающего поколения в педагогическом наследии известного педагога-гуманиста Василия Александровича Сухомлинского. Исследуются такие понятия, как подростковые противоречия, мир ребенка, умение быть свободным.

Ключевые слова: гражданственность, свобода личности, ценности, детство

Василь Олександрович Сухомлинський знаний у всьому світі як талановитий учитель, педагог-гуманіст, який жив і працював для дитини, для школи, для суспільства. Звернення до досвіду видатного педагога дає нам, сучасникам, можливість по-новому осмислити, узагальнити ті відкриття та напрацювання, які були випробувані педагогом, ввійшли органічною складовою в започатковані освітні процеси і стали базовою основою побудови педагогічної науки та школи.

В своїх педагогічних працях – своєріднім звертанні, настанові до молодих вчителів, педагогів, Василь Олександрович прагнув розповісти про те, як тонко, делікатно ввести дитину в цікавий, яскравий світ – світ пізнання навколишньої дійсності; допомогти юному школяру – майбутньому громадянину – учитися, розумово працювати, пробудити й утвердити у тендітній душі дитини благородні почуття, переживання.

Напрацювання Василя Олександровича давно стали частиною вітчизняної педагогіки, заслуговують окремої уваги, особливо в сучасних підходах до розробки концепції освіти і виховання в Україні. Спадщина видатного педагога надзвичайно велика, торкається всіх проблем виховання і навчання дитини. Ми зупинимось на двох аспектах – громадянське виховання і свобода особистості, які, на нашу думку, є актуальними сьогодні.

Дуже важливо, а тим більше, виняткового значення має матеріалізація моральних багатств, цінностей на межі дитинства й отроцтва. Вивчаючи всі аспекти виховної роботи з підлітками, повинні враховуватися всі